

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

Микола АФАНАСЬЄВ

Людський розвиток

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма

23 «Соціальна робота»
232 «Соціальне забезпечення»
Перший (бакалаврський) рівень
«Управління соціальною сферою»

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

базова
українська

Завідувач кафедри
економіки та соціальних наук

Галина НАЗАРОВА

Харків
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри *економіки та соціальних наук*
Протокол № 1 від 26.08.2020 р.

Розробник :
Агавердієва Халіда Фаїддіновна, к.е.н., доц. кафедри економіки та соціальних наук

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Необхідність в орієнтації країни в бік людського розвитку обумовлено прийняттям Україною Національних цілей розвитку тисячоліття, які ґрунтуються на матеріалах саміту ООН, у межах якого лідери держав узяли на себе зобов'язання зробити цей світ кращим для всього людства. Національні цілі спрямовано на ліквідацію таких негативних наслідків державної соціально-економічної політики як: скорочення середньої тривалості життя населення, депопуляції, зниження соціальних стандартів життя, неефективного соціального захисту, занадто високого рівня розшарування населення, низької якості освіти та охорони здоров'я, гендерної нерівності тощо. Комплекс макроекономічних заходів, що нагадує дії «шокової терапії», має виконати поставлені перед урядом завдання у сфері людського розвитку (ЛР), відповідного європейським стандартам життя, повній реалізації можливостей, забезпеченні прав і свобод громадян України. До того ж економічне зростання має слугувати не стільки економічному розвитку, скільки розширенню можливостей людей обирати здобуття кращої освіти, кращої охорони здоров'я, кращих можливостей для самореалізації.

Мета навчальної дисципліни: засвоєння теоретичних засад людського розвитку, сприяння розширенню можливостей та ідей людського розвитку в Україні серед студентів.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	2
Семестр	3
Кількість кредитів ECTS	4
Форма підсумкового контролю	залік

Структурно-логічна схема вивчення дисципліни

Пререквізити	Постреквізити
Трудове право	Державне регулювання соціальної сфери
Соціологія	Економіка праці та соціально-трудова відносина
Управління конфліктами	Соціальне підприємництво
Демографія	Основи соціальної політики
Психологія	Консультавання у соціальній сфері
	Ринок праці та зайнятість населення
	Організація та нормування у соціальній сфері
	Соціальна психологія
	Теорія соціальної роботи та соціального забезпечення
	Методи нарахування соціальних виплат
	Основи наукових досліджень соціальних проблем
	Соціальний аудит та інспектування
	Інформаційно-комунікаційне забезпечення соціальної сфери

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
1	2
Розробляти пропозиції щодо основних напрямів людського розвитку країни	Визначати особливості людського розвитку певної території
	Визначати взаємозалежність між окремими чинниками людського розвитку
	Здійснювати вибір оптимального варіанту інвестування в людський капітал
	Визначати ефективність інвестицій у людський капітал

1	2
Проводити розрахунок інтегрального показника людського розвитку з урахуванням впливу різних факторів	Здійснювати розрахунок інтегрального показника людського розвитку різних країн
	Здійснювати розрахунок інтегрального показника та складових індексу людського розвитку регіонів України
	Здійснювати розрахунок показників, що характеризують здоров'я населення та тривалість життя за наявними методиками, а також визначати основні тенденції щодо отриманих даних
	Здійснювати розрахунок індексу освіти населення певної країни
	Проводити розрахунок індексу злиденності населення (ІНН-1 та ІНН-2)
	Використовувати методику ПРООН для розрахунку індексу розвитку з урахуванням гендерного фактору.
	Використовувати методику ПРООН для розрахунку індексу розширення можливостей жінок
Здійснювати обґрунтування стану соціально-економічного розвитку країни з урахуванням факторів людського розвитку	Проводити розрахунок показників, що характеризують ринок праці країни, й формулювати висновки щодо отриманих даних
	Проводити розрахунок показників, що характеризують зайнятість населення
	Здійснювати розрахунок індексу ВНД на душу населення певної країни

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вимірювання рівня людського розвитку

Тема 1. «Людський розвиток» як навчальна дисципліна і галузь наукових досліджень

1.1. Виникнення та формування концепції людського розвитку.

1.2. Економічне зростання та людський розвиток в історії економічної думки.

1.3. Мета, задачі, предмет вивчення дисципліни «Людський розвиток».

Тема 2. Сталий людський розвиток

2.1. Особливості сталого розвитку.

2.2. Основні напрями Декларації тисячоліття.

2.3. Створення ПРООН організаційних рамок для розширення ідей та практики людського розвитку у всьому світі.

Тема 3. Теорія людського капіталу – економічна основа концепції людського розвитку

3.1. Концепція людського капіталу.

3.2. Інвестиції в людський капітал.

3.3. Методи економічної оцінки ефективності інвестування в людський капітал.

Тема 4. Індекс людського розвитку

4.1. Сутнісна характеристика індексу ЛР.

4.2. Методика розрахунку індексу ЛР та його складових компонентів.

Тема 5. Індекс людського розвитку регіонів України

5.1. Необхідність вдосконалення методики обрахунку ІЛР ПРООН при застосуванні всередині країни.

5.2. Національна методика побудови індексу людського розвитку.

Змістовий модуль 2. Складові людського розвитку

Тема 6. Здоров'я і тривалість життя в контексті ЛР

6.1. Здоров'я і довголіття як передумови і наслідок людського розвитку.

6.2. Проблеми сучасного способу життя, що впливають на погіршення стану здоров'я населення.

6.3. Підвищення ролі профілактики захворюваності та смертності у зв'язку із зміною структури захворюваності та старінням населення.

Тема 7. Освіта, культура, інтелектуальний потенціал як чинники людського розвитку

7.1. Освіта як передумова, показник, чинник і результат людського розвитку.

7.2. Національна рамка кваліфікацій.

7.3. Інтелектуальний та культурний потенціал суспільства.

Тема 8. Економічне зростання, зайнятість і людський розвиток

8.1. Продуктивна зайнятість – основна ланка між досягненням економічного зростання та ЛР.

8.2. Нові форми зайнятості.

Тема 9. Рівень життя, нерівність і людський розвиток

9.1. Поняття добробуту в концепції людського розвитку. Рівень життя і основні показники його виміру.

9.2. Економічна нерівність і можливості людського розвитку.

Тема 10. Гендерний розвиток у контексті концепції людського розвитку

10.1. Гендерний розвиток як предмет дослідження та соціального управління.

10.2. Гендерна нерівність у людському розвитку.

10.3. Чоловіки і жінки на ринку праці: нерівність соціальних можливостей – різні економічні результати.

10.4. Соціальна політика рівних можливостей.

Методи навчання та викладання

У процесі викладання дисципліни «Людський розвиток» використовуються такі методи викладання: пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод (репродукція – відтворення), метод проблемного викладу, евристичний метод та дослідницький метод.

Приклади продуктивних методів навчання, спрямованих на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів: проблемні лекції, дискусії, презентації, моделювання професійних ситуацій, робота в малих групах, круглі столи, кейс-стаді, мозкові штурми, різноманітні індивідуальні та групові проекти, тренінги, майстер-класи, індивідуальна дослідницька робота.

Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають: поточний контроль, модульний контроль та підсумковий/семестровий контроль.

Поточний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах: активна робота на лекційних заняттях – 15 балів; активна участь у виконанні практичних завдань – 47 балів; активна участь у дискусії та презентації матеріалу – 10 балів; самостійна робота – 8 балів.

Модульний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться у формі колоквиуму. Колоквиум – це форма перевірки й оцінювання знань студентів у системі освіти у закладах вищої освіти. Колоквиум проводиться 2 рази за семестр та включає практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля. Завдання для колоквиуму оцінюються відповідно до технологічної карти накопичувальних рейтингових балів з навчальної дисципліни «Людський розвиток»: 10 балів за один – мах 20 балів за два.

Підсумковий / семестровий контроль проводиться у формі заліку. Заліки – форма оцінки підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, загальна оцінка за дисципліною розраховується як середньоарифметична за двома модулями. Загальна кількість балів за результатами всіх видів контролю максимальна для отримання заліку за дисципліною – 100, мінімальна – 60. Студент не допускається до складання заліку, якщо кількість балів, одержаних за змістовні модулі впродовж семестру в сумі не перевищуватиме 59 балів, а також якщо студент немає жодної оцінки з поточного модульного контролю.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведено в таблиці «Шкала оцінювання: національна та ЄКТС».

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
Тема 1.	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема «Людський розвиток» як навчальна дисципліна і галузь наукових досліджень	Робота на лекції	1
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 1. Міні-дискусія «Обґрунтування особливостей методики сталого розвитку та методології ПРООН»	Активна участь в обговоренні теми дискусії	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до семінарського заняття		
Тема 2.	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема Сталий людський розвиток	Робота на лекції	1
	Семінарське заняття	Семінарське заняття: Способи поширення ПРООН у світі ідеї і практики людського розвитку	Активна участь у дискусії	4
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		

Тема 3.	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема Теорія людського капіталу – економічна основа концепції людського розвитку	Робота на лекції	2
	Практичне заняття	Вирішення задач з ефективності вкладення інвестицій в людський капітал	Активна участь у вирішенні задач	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
Тема 4.	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема Індекс людського розвитку	Робота на лекції	1
	Практичне заняття	Вирішення задач з: оцінки індексу людського розвитку в окремих країнах світу; визначення індексу злиденності населення.	Активна участь у вирішенні задач	2
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
Тема 5.	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема Індекс людського розвитку регіонів України	Робота на лекції	1
	Практичне заняття	Вирішення задач з: визначення індексу тендерної нерівності; визначення індексу розширення прав жінок.	Активна участь у вирішенні задач	3
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
Тема 6.	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема Здоров'я і тривалість життя населення в контексті людського розвитку	Робота на лекції	2
	Лабораторне заняття	Вирішення задач на розрахунок індексу людського розвитку регіонів України та на виявлення ефективності функціонування системи охорони здоров'я	Активна участь у вирішенні задач	5
		Колоквіум 1	Колоквіум 1	10
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Підготовка до практичного заняття за наступними питаннями: Методика розрахунку індексу людського розвитку регіонів України. Підготовка до колоквіуму 1.	Перевірка ДЗ	4

Тема 7.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Тема Освіта, культура, інтелектуальний потенціал як чинники людського розвитку	Робота на лекції	3
	Практичне заняття	Вирішення задач з оцінки інтелектуального потенціалу підприємства. Презентація «Особливості професійного навчання в розвинутих країнах Європи». Семінарське заняття за наступними питаннями: 1. Проблеми охорони здоров'я в Україні. 2. Способи продовження тривалості життя в умовах техногенної кризи. 3. Вплив інституційних змін на якість обслуговування закладів охорони здоров'я та тривалість життя.	Активна участь у вирішенні задач. Обговорення презентацій. Активна участь у проведенні семінарського заняття	19
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до семінарського заняття: «Передумови збереження здоров'я та довголіття людини». Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
Тема 8.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Тема Економічне зростання, зайнятість і людський розвиток	Робота на лекції	1
	Практичне заняття	Вирішення задач на виявлення рівня зайнятості, безробіття за існуючими методиками розрахунку. Семінарське заняття за наступними питаннями: 1. Проблематика безробіття на українському ринку праці. 2. Напрями міграційного руху населення України. 3. Подолання прихованого безробіття як напрям посилення трудового потенціалу країни.	Активна участь у вирішенні задач. Активна участь у проведенні семінарського заняття	5
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		

Тема 9.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Тема Рівень життя, нерівність і людський розвиток.	Робота на лекції	1
	Практичне заняття	Тема Міні-дискусії на тему: 1. Державна політика подолання бідності. 2. Складові споживчого кошику українця	Активна участь у проведенні семінарського заняття	2
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до семінарського заняття за наступними питаннями: поняття "безробіття» та «міграція населення»	Перевірка домашнього завдання	4	
Тема 10.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Тема Гендерний розвиток в контексті концепції людського розвитку	Робота на лекції	2
	Практичне заняття	Вирішення задач із проблематики ринку праці, визначення показників, що характеризують рівень життя населення Міні-дискусія за наступними питаннями: 1. Особливості гендерної нерівності в українському суспільстві. 2. Психологічні відмінності чоловіків та жінок.	Активна участь у вирішенні задач. Активна участь у міні-дискусіях	7
		Колоквіум	Колоквіум 2	10
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до міні-дискусії та колоквіуму 2			

Рекомендована література

Основна

1. Грішнова О. А. Людський розвиток : навч. посіб. – Київ : КНЕУ, 2006. – 308 с.
2. Людський розвиток в Україні : історичний вимір трансформації державної соціальної політики : [колективна монографія] / за ред. Е. М. Лібанової. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2014. – 380 с.
3. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції : [колективна монографія] / відпов. за випуск Л. М. Черенько, О. В. Макарова ; за ред. Е. М. Лібанової. У 2-х томах. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – Т. 1. – 436 с.

4. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : [колективна монографія] / за ред. Е. М. Лібанової. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
5. Людський розвиток : методичні рекомендації до практичних завдань для студентів спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» освітньо-професійної програми «Управління соціальною сферою» / укладач Х. Ф. Агавердієва, О. В. Іванісов – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 40 с.
6. Методика вимірювання регіонального людського розвитку / за ред. Лібанової Е. М. – Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи, 2012. – 50 с.

Додаткова

7. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – Київ : Український ін-т соціальних досліджень, 2003. – 129 с.
8. Населення України: демографічні складові людського розвитку / за ред. О. М. Гладуна. – Умань : Видавець «Сочінський», 2015. – 180 с.
9. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е. М. Лібанової. – Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
10. Стрижак О. О. Людський розвиток : конспект лекцій / О. О. Стрижак ; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 123 с.

Інформаційні ресурси

11. Доклади о развитии человеческого потенциала Программа развития ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступа . <http://hdr.undp.org/>
12. Документи і матеріали Міжнародної організації праці (МОП) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ilo.org.
13. Доповіді про людський розвиток. Сайт Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org>.
14. Индексы и индикаторы человеческого развития Обновленные статистические данные 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступа . http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update_ru.pdf
15. Національна доповідь «Цілі розвитку тисячоліття. Україна 2000–2015» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT.pdf>
16. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://idss.org.ua/ukr_index.html#close
17. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» Указ Президента України; Стратегія від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
18. Регіональний людський розвиток. Статистичний збірник [Елек-тронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_rlr2017_pdf.pdf
19. Сторінка курсу на платформі Moodle (персональна навчальна система) URL: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=2192>
20. Статистична база для дослідження процесів людського розвитку в світі і в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.